

Paradoksalu, tačiau šitiek metų jau būdama ES nare Lietuva po šiai dienai itin miglotai įsivaizduoja, kas tai per darinys ir ko jis siekia. Apie tai, kaip į tokią kvailą padėtį patekome ir kaip iš jos derėtų kapstyti, kalbamės su filosofu Vytautu RADŽVILU, nelinkusiu puoselėti tuščių vilčių. Jo verdiktas baugiai tiesmukas: jei nesieksime tautinio solidarumo - žūsime.

Eltos nuotr.

Lietuva išlikimo kryžkelėje

Rimvydas STANKEVIČIUS „Respublikos“ žurnalistas

- Sklaidant ES skirtą itin gausią mokslinę literatūrą, visuomet krenta į akis tai, kad nėra išsamios ES kūrimosi istorijos, suformuluotų tikslų, vizijos... Kodėl?

- Išsamios ir akademiškai solidžios ES istorijos nėra anaiptol neatsitiktinai. Pamėginus rimčiau į ją pasigilinti netrunka paaiškinti, kad ES nuo pat pradžių buvo statoma ant abejotinų ir ginčytinų, todėl potencialiai trapių idėjinų ir politinių pamatų.

Pagal pirminę suvienytos Europos viziją toji Europa turėjo būti demokratiška valstybių federacija, grindžiama krikščioniškomis vertybėmis, tačiau pradėjus vienyti šeštojo dešimtmečio viduryje įvyko labai svarbus lūžis, kai Europos integracija pasuko visiškai kita vaga nei tikėjosi Sąjungos tėvai kūrėjai. Nuo tada idėjinis integracijos pagrindu ilgiems dešimtmečiams tapo neofunkcionalistinė jos samprata. Jos svarbiausias įkvėpėjas ir praktinis įgyvendintojas - prancūzas Žanas Monė (Jean Monnet), vadovavęs nuostata, kad Europos vienijimasis turi vykti iš apačios ir funkcinio pagrindu, t.y. svarbiausia jo varomoji jėga turi būti ekonominis interesas. Tikėtasi, kad besiplėtojantis eko-

nominis bendradarbiavimas stiprins ir ryšius tarp tautų bei valstybių, ir šitaip natūraliai stiprins jų tarpusavio priklausomybę. Pastaroji savo ruožtu tapsianti paskata vienyti ir politiškai. Tačiau šios gražios vizijos įgyvendinimas dėl daugelio priežasčių vis labiau stringa. Dar tik pradėta vienyti Europa susidūrė su sudėtingu klausimu: kuo ji nori būti? Ar laisva tautinių valstybių sąjunga, ar...

- Supervalstybe?

- Būtent pasikeitus pagrindinei integracijos kryptčiai vis labiau pradėjo ryškėti galimybė, kad ES gali tapti ypatinga naujos rūšies politija. Galbūt šią politiką galima pavadinti ir supervalstybe, bet toks apibūdinimas nebūtų pakankamai tikslus. Reikaltas, kad ES pirmiausia suponuoja tokią valdymo būdą, kuris apskritai sunkiai suderinamas su įprastine valstybės samprata. Šis valdymo būdas didžiąja dalimi - nepolitinis. Pagrindiniai būdai, kuriais valdoma dabartinė ES, yra trys: rinka, teismai ir ES biurokratija, kurios priešakyje Europos Komisija. Toks naujas valdymo būdas reiškia, kad šioje sąjungoje, galima sakyti, nėra viešosios politinės erdvės, kurioje piliečiai galėtų svarstyti jiems svarbius klausimus.

- Panašiai užgrobėjai elgiasi su okupuotomis valstybėmis: „Vydyk tai, kas prisakytą“?

► Individualistinė išsigelbėjimo strategija, kuria Lietuvos piliečiai vadovaujasi jau dvi dešimtis metų, iš tiesų veda į pražūtį

Vytautas RADŽVILAS
Filosofas

- Šiuo atveju viskas yra truputėlį sudėtingiau, nes įprastinės aneksijos atveju laimėjusi valstybė gali elgtis įvairiai, priklausomai nuo požiūrio į įgytą naują teritoriją. Ta teritorija gali būti paversta iš centro šiuurkščiai valdoma kolonija, gali gauti gana plačią savivaldą, o kai kuriais atvejais gali būti organiškai įtraukta į tos valstybės sudėtį. Kalbant apie ES, tokias paraleles galima daryti tik labai sąlygiškai, nes Europos Sąjungoje (tai atspindi ir Briuselio sutartis) daugybė klausimų nėra deramai juridiškai reglamentuoti. Šiuo atveju labai svarbus yra subsidarumo principas, pasiskolintas iš Katalikų bažnyčios idėjų lobyno, bet ES kontekste įgijus visiškai naują prasmę. Klasikinis subsidarumo princi-

pas reikia tai, kad kiekvienas subjektas privalo būti autonomiškas ir valdyti pats save, tvarkydamas tuos reikalus, kuriuos sugeba savarankiškai spręsti. Kokios nors sąjungos arba pavaldumas kokiam nors politiniam dariniui reikalingas tik tais atvejais, kai iškyla problemos, kurių išspręsti žemesniu lygmeniu neįmanoma. ES šis principas taip pat formaliai deklaruojamas, tačiau iš tikrųjų nėra aišku, kas ir kaip nusprendžia, kada tam tikro lygio valdžia gali savarankiškai spręsti problemas, o kada - ne. ES yra sukonstruota taip, kad joje vyksta nuolatinė kova dėl valdžios ir įtakos, bet ši kova iš dalies primena kovą be taisyklių. Mat Briuselio komisija, nors ir turinti didelius įgaliojimus, nedaug ką gali padaryti tokioms galingoms valstybėms, kaip Prancūzija ar Vokietija. Todėl ji atsigriebia ant silpnesniųjų valstybių. Įspūdingiausias tokios padėties pavyzdys - šiuo metu garsiai skambantis „euroklausimas“. Vienos valstybės gali nebaudžiamos pažeidinėti euro stabilumo kriterijus, kitos - už tai sumoka gana brangiai. Čia egzistuoja nerašytas, bet labai konkretus valstybių - ES narių suskirstymas pagal svorį ir įtaką. Tokios išsivysčiusios valstybės kaip Skandinavijos šalys, nors ir nėra didelės, sugeba priversti skaitytis su jų interesais, tačiau juridiškai ne visai aiškiai atskirtos Sąjungos ir vals-

tybių kompetencijos sritys yra didelė problema mažesnėms ir silpnesnėms valstybėms, o ypač pakrikusios valstybėms, kokia šandien, deja, yra Lietuva. Ypač pavojinga, kai tokių valstybių valdantieji sluoksniai arba vadinamasis elitas dar neturi tautinės bei valstybinės savimonės bei savigarbos. Kitaip tariant, jie moraliai ir psichologiškai pasiruošę nusileisti visais klausimais ir ne tik nesugeba, bet net nenori ginti savo šalies interesų. Kaip tik todėl narystė ES Lietuvai šandien kelia vis daugiau problemų, kurių spektras aprėpia visas gyvenimo sferas - nuo dvasinių ir kultūrinių dalykų iki paprasčiausių ekonominių reikalų. Žodžiu, priklausomybė ES - didžiulis išlikimo iššūkis Lietuvai.

- Kaip su tuo iššūkiu susidoroti?

- Tai pirmiausiai priklausys nuo tolesnės mūsų savimonės ir savivokos raidos. Šandien, nors apskritai Lietuvos situacija yra sudėtinga, galime įžvelgti kai kuriuos tautos budimo požymius ir su džiaugsmu konstatuoti, kad Lietuvos visuomenei (taip pat ir politikams) pamažu pradeda sklaidytis iliuzija, kad ES yra saugus uostas, į kurį įplaukus, savaime išsispres sunkiausios Lietuvos problemos.

Šandien jau nedvejojant galima pasakyti, kad remdamos mūsų nepriklausomybės siekius Vakarų šalys nebuvo vien tyros idealistės ir, žvelgiant retrospektyviai, akivaizdžiai matyti, kad ne tik Lietuva, bet ir kitos išsilaisvinusios Rytų Europos šalys gana greitai buvo „suištekintos“. Kitaip tariant, į mus nuo pat pradžių buvo žiūrėta tik kaip į naują išteklių šaltinį. Tie ištekliai - ir gana gerai išsilavinę bei darbštūs žmonės, kurių šandien daugelyje Vakarų Europos šalių labai trūksta, ir galimybė pelnytis iš mūsų šalies gyventojų, ypač naudojantis mūsų nerangumu ir nevykusiomis reformomis. Tipiškas jų pavyzdys - pirmiausia užsienio bankams naudinga aukštojo mokslo reforma.

Šandien didžiausia mūsų bėda ta, kad ne tik politinis, bet didesne dalimi ir intelektualinis Lietuvos elitas šios problemos nesuvokia arba tiesiog nedrįsta jos pripažinti, nors apie jos aktualumą akivaizdžiai liudija itin intensyvi propagandinė kova prieš vadinamojo nacionalizmo apraiškas. Visiškai sutinku, kad tokiuose renginiuose, kaip garsiosios Kovo 11-osios eitynės, dalyvauja tam tikras skaičius žmonių, kurie tikrai neįkvėpia didelės simpatijos. Tačiau juk akivaizdu, kad tokie žmonės ne tik eisenoje, bet ir Lietuvos visuomenėje yra nereikšminga marginalinė mažuma. Todėl natūraliai kyla klausimas, kam reikia taip nuosekliai ir atkakliai šią problemą hiperbolizuoti? Mano giliu įsitikinimu, tie žmonės, kurie tampa dingstimi kritikuoti vadinamojo nacionalizmo apraiškas Lietuvoje - padeda diskredituoti tautines idėjas ir marginalizuoti tą Lietuvos visuomenės dalį, kuri sąmoningai suvokia, kad kaip tik tautinės savimonės silpnumas - pagrindinė šių dienų Lietuvos socialinių, ekonominių ir kultūrinių problemų priežastis.